

TB 23673

TB 29643

NYELVÉSZETI TANULMÁNYOK

A SZEGEDI M. KIR. FERENC JÓZSEF-TUDOMÁNYEGYETEM

MAGYAR ÉS FINNUGOR NYELVÉSZETI INTÉZETÉBŐL

SZERKESZTI: HORGER ANTAL és MÉSZÓLY GEDEON

II.

XB 17119

FELSZÓLÍTÓ MÓDÚ IGEALAKOK MAGYAR NYELVJÁRÁSOKBAN

ÍRTA:

PÁL SÁNDOR

1932.

PROMETHEUS-NYOMDA SZEGED, DUGONICS-TÉR 12.

SZTE Egyetemi Könyvtár

J000502654

A szegedi Ferenc József-Tudományegyetem
Bölcsészeti, Nyelv- és Történettudományi Karához
benyújtott doktori értekezés.

Bíráló : dr. *Horger Antal* egyet. ny. r. tanár.

Társbíráló : dr. *Mészöly Gedeon* egyet. ny. r. tanár.

T3765

TB 29673

Bevezetés.

A felszólító módú igealakok módjele a finnugor alapnyelvben Szinnyei feltevése szerint (NyH.⁷ 113) $-k\sim\gamma$ volt s ennek gyönge fokából, a γ -ból fejlődött szerinte $\chi\sim\lambda$ fokon keresztül a mai magyar $-j$. Pl. *várjak, várj, várjon, várjunk* stb. A felszólító módú igék alaktana azonban egyrészt a régiebb $\chi\sim\lambda$ és az újabb j hangnak különféle változásai miatt, másrészt ezeknek a megelőző msh.-ra gyakorolt különféle hatásai következtében nem maradt meg régi egyszerűségében, hanem meglepően gazdaggá és változatossá fejlődött a nyelvtörténet folyamán.

Ezt a bonyolódott alaktani rendszert már tüzetesen megvizsgálta és tárgyalta Horger Antal A magyar igeragozás története c. munkájában (Szeged, 1931), de elegendő számú előmunkálatok hiányában a legtöbb esetben még nem tudta pontosan megjelölni azt, hogy a magyar nyelvjárásoknak a köznyelvi használattól eltérő minden egyes felszólító módú igealakja *hol, mely földrajzi határok között észlelhető*. És feltehető természetesen az is, hogy egyik-másik ritkább előfordulású népnyelvi igealak talán el is kerülhetette a figyelmét.

E két körülmény arra ösztönzött engem, hogy lehetőleg teljes számmal összegyűjtssem a magyar népnyelvi szövegekben és nyelvjárásokban előforduló mindazon felszólító módú igealakokat, melyek a mai magyar köznyelvben ismeretlenek. Remélem, hogy e rengeteg adat összegyűjtésével és rendezésével hasznos szolgálatot tehettem a magyar nyelvtudományok. Hálás köszönetet kell mondanom ez alkalommal is Horger Antal tanár úrnak, aki az anyag összegyűjtése és munkám megírása folyamán állandóan szíves felvilágosításokkal és tanácsokkal segített.

A feldolgozott források a következők:

BaLMNyj. = *Balassa József*: A magyar nyelvjárások kezelése. Budapest, 1908.

BarCsNyj. = *Barta László*: A csurgóvidéki nyelvjárás. Budapest, 1918.

- BUNyj. = *Bartha Károly*: Udvarhely vármegye nyelvjárásának alaktana. Székelyudvarhely, 1914.
- CsJb. = *Csoma Kálmán*: Jászberény nyelve. Budapest, 1903.
- CsSzh. = *Csűrű Bálint*: A szamosháti nyelvjárás hanglejtésformái. Budapest, 1925.
- DKkf. = *Dongó Orbán*: A kiskunfélegyházi nyelvjárás. Szeged, 1911.
- EH. = *Erdélyi Lajos*: Időalakjaink és módjaink a háromszéki nyelvjárásban. Budapest, 1905.
- EPH.K. = Egyetemes Philologiai Közlöny. XV. kötet.
- Ethn. = Ethnographia I—XLI. kötet.
- KE. = *Kunos Ignác*: Erdélyi kisebb nyelvjárások. (Tanulmányok az egyet. nyelvt. társ. köréből.) Budapest, 1881.
- KNyjsz. = *Kovács Alajos*: Adatok egy kevésbé ismert nyelvjárászigetről. (Peremarton, Berhida, Kiskovácsi községek.) Szeged, 1925.
- MIT. = *Horger Antal*: A magyar igeragozás története. Szeged, 1931.
- MMcs. = *Munkácsi Bernát*: A moldvai csángók nyelvjárása. Budapest, 1905.
- MNGy. = Magyar Népköltési Gyűjtemény I—XIV. kötet.
- MNP. = *Madarassy László*: A nomád pásztorkodás a kecskeméti pusztákon.
- MNnyj. = *Márkos Albert*: Igék a nyikómenti székelységben. (A kolozsvári unitárius kollégium értesítője, az 1905/1906. isk. évről.) Kolozsvár, 1906.
- MNy. = Magyar Nyelv I—XXVIII. kötet.
- MT. = *Szinnyei József*: Magyar Tájszótár. I—II. Budapest, 1897—1901.
- NCsNyj. = *Nagy József*: A csökölyi nyelvjárás. Budapest, 1910.
- N. és Ny. = Népünk és nyelvünk I—III. kötet.
- NSNyj. = *Nógrádi Jenő*: A sümegvidéki nyelvjárás. Sümeg, 1896.
- NyÉ. = Nyitrai r. kath. főgimnázium értesítője 1909—1910. tanévről. Ebben név nélkül: Egy nyitramegyei nyelvjárás. Nyitra, 1910.
- NyF. = Nyelvészeti Füzetek:
9. sz. *Kertész Manó*: Zalavidéki nyelvjárás.
  9. sz. *Szabó Dezső*: Csíkszentdomokosi nyelvjárás.
  9. sz. *Varga Ignác*: Felsőőrvidéki nyelvjárás.
  10. sz. *Nagy Sándor*: A váci nyelvjárás.
  16. sz. *Berze Nagy János*: Hevesmegye nyelvjárása.
  17. sz. *Beke Ödön*: A pápavidéki nyelvjárás.
  20. sz. *Genesi István*: A gyergyói nyelvjárás.
  20. sz. *Szűcs István*: Nyitravidéki nyelvjárás.
  26. sz. *Oláh Gábor*: A debreceni nyelvjárás.
  29. sz. *Böszörményi Géza*: A jánoshalmi nyelvjárás.

32. sz. *Viski Károly*: A tordai nyelvjárás.
 33. sz. *Beke Ödön*: Kemenesalja nyelve.
 34. sz. *Horváth Endre*: Bakonyalji nyelvjárás.
 37. sz. *Bácsó Gyula*: Az adavidéki nyelvjárás.
 38. sz. *Szabó Sándor*: A szigetközi nyelvjárás.
 40. sz. *Édes Jenő*: A balatonfelvidéki népnyelv.
 48. sz. *Szabó L.*: A nagykanizsai nyelvjárás.
 56. sz. *Maday Gyula*: A hajdúk beszéde.
 57. sz. *Vas Béla*: A nagykőrösi nyelvjárás.
 69. sz. *Viski Károly*: A szalontai nyelvjárás.

NyK. = Nyelvtudományi Közlemények I—XLVII. kötet.

Nyr. = Magyar Nyelvőr I—LIX. kötet.

RINyj. = *Radványi Kálmán*: Az ipolyszalkai nyelvjárás. Budapest, 1910.

RMes. = *Rubinyi Mózes*: Tanulmányok a moldvai csángók nyelvjárásáról.

RUA. = *Rubinyi Mózes*: Ujabb adalékok a moldvai csángók nyelvjárásához.

SSzNy. = *Steuer János*: A székely nyelv hangjai. Budapest, 1888.

TANyj. = *Takáts Lajos*: Apátfalvai nyelvjárás. Makó, 1926.

TBNyj. = *Törös Béla*: Beregszászi nyelvjárás.

TCNyj. = *Túri Károly*: A ceglédi nyelvjárás. Szeged, 1930.

TMNy. = *Simonyi Zsigmond*: Tüzetes Magyar Nyelvtan.

VDNyj. = *Vass László*: Dunántúli nyelvjárás. Budapest, 1868.

1. A várj, kérj típusú igealak.

Ha az ige töve olyan mássalhangzóra végződik, amelynek nyelvünkben nincsen palatális párja, akkor a *várj, kérj* típusú igealak *j* (ɔ: [x~j]) hangja a nép nyelvében általában kiesett, ha mássalhangzóval kezdődő szó következett utána. Pl.: *vár csak, ne sír no, ne sír baba, kapar kurta, söpör szobát, ne kap többet, csap fel, léb be, fok hozzá, buk le, rak rá, vág le, mozog má* stb. Ilyen adatok (nyugatról kelet felé haladva) a következő arányban fordulnak elő gyűjtésemben: Sopron m. 1, Vas m. 4, Nyitra m. 6, Veszprém m. 5, Somogy m. 3, Hont m. 1, Pest m. 8, Bács-Bodrog m. 4, Gömör m. 8, Mátraalji palóc nyj. 4, Heves m. 3, Jász-Nagy-Kún-Szolnok m. 3, Csanád m. 2, Zemplén m. 3, Abauj-Torna m. 4, Hajdú m. 2, Bihar m. 1, Torda-Aranyos m. 5, Udvarhely m. 1, Csík m. 2, Háromszék m. 5, Moldvai csángó nyj. 2. Tehát észlelhetők ilyenek az egész magyar nyelvterületen.

Ilyen hangtani helyzetben való gyakorisága miatt néha már mondat végén vagy magánhangzóval kezdődő szó előtt is használják ezt a *j* nélküli alakot. Pl.: *ne sír, vár*, Gömör m. Rozsnyó Nyr. VIII, 567, *csicsag* 'hallgass' Abauj-Torna m. Jászó, Nyr. IX., 478. *vár*, Udvarhely m. Bethlenfalva, Ethn. XXVI, 141, *ugor a Dunába* Jászberény, CsJb. 89.

A *t, d, n, l* végű igék ezen alakjának nincsen ilyen *j* nélküli változata, mert ezeknek a végén akkor, amikor a fennebb tárgyalt *vár csak*-félék keletkeztek, már nem volt *j*. A *t* végű igéknek ezen alakja akkor már *s* hangú volt (pl. *üt: üss, tanít: taníts*), a *d, n, l* végűeké pedig már *ggy, nny, (lly>) üü* hangú. Pl. *ad: aggy, fon: fonny, csal: (csally>) csaji*.

A *d* végű igéknek csakugyan nincsen ilyen alakjuk. Pl. *aggy be*, vagy *maraggy künn* helyett sehol sem hallható: *ad be, marat künn*. De már e szabállyal ellenkezni látszanak a következő adatok: *mën kü* 'menj ki' Zala m. Dobronak Nyr. III, 319, *mën ki* Veszprém m. Szöllös NyF. XXXIV, 149,

fon cica, Veszprém m. Bakonyalja NyF. XXXIV, 113, *menn vissza*, Sopron m. Potyond Ethn. XXXIII, 77. Csakhogy ezen esetekben nem esett ki semmiféle *j*, hanem a korábbi palatális *ny* szabályosan hasonult a rákövetkező mediopalatalis, alveoláris és labiodentális mássalhangzóhoz. A köznyelvi *möny ki*, *fony cica*, *möny vissza* helyett való népi *mēŋ ki*, *fon cica*, *mēm vissza* ejtés éppen olyan hasonulás eredménye, mint pl. a népi *karácsonkor*, *bárántüdő*, *boszorkám* vót ejtés.

Csak látszólag tartoznak ide a dunántúli nyelvjárásokból közölt *ál föl*, *kel föl*, *figyel*, *talál*, *megál te*, *röpi madár*, *ne fél pajtás*, *hál velem*, *ül le*, *fordul ki*-féle adatok is. Az ilyen esetekben ugyanis (vö. 16. l.) az *lj*-ből vagy *llj*-ből előbb szabályosan *ly* lett, pl. *kelj*, *állj* > *kelly, *állly (> kny. *kejj* > *kej*, *ájj* > *áj*) s ebből aztán az *ly* hang dunántúli depalatalisatiója következtében *ll* lett, amely rákövetkező msh. előtt szabályosan megrövidült. A dunántúli *kel föl*-féle alakok tehát csak olyan természetűek, mint a köznyelvi *selyem*, *folyó*, *király*-féle alakokkal szemben ugyanott *selēm*, *foló*, *királ*.

De már csakugyan elveszett a *j* a mgh.-val végződő igéknek ezen alakjából:

A *ri* igének *várj*, *kérj* típusú alakja a köznyelvben *ríj* (ɔ:/ríj/) és a *jön* ige régibb *jő* alakjáé is *jőj* (ɔ:/jőj/) volt. (Erdélyi nyelvjárásokban még ma is így.) A dunántúli és palóc nyelvjárásokban azonban ezeknek *ri* (~*ré*) és (*jő* > *győ* >) *gyű* változatuk van: *nē ri no* Vas m. Német-Genes, Nyr. XXX, 398, *ne ri* Nyitra m. Bodok, Ethn. XVIII, 153, *ne ri má* Gömör m. Rozsnyó, Nyr. VIII, 566, *nē ré* Somogy m. Csurgó, Nyr. XXV, 286, *ne ri* Pest m. Vác, NyF. X, 35, *gyű má* uo. 43, *gyű má* Hont m. Ipolyszalka, RINyj. 14, 24, *gyű haza* Hont m. Tesmag, Nyr. VIII, 569, *győ* Heves m. Poroszló, MNGy. IX, XVIII. oldal, *gyű haza* Jász-Nagy-Kún-Szolnok m. Nagykörű, Ethn. XII, 457, *gyű*, *ne ri* Jász-Nagy-Kún-Szolnok m. Jászberény CsJb. 49. E vidéken tehát az történt, hogy a hosszú *é* > *i* és *ő* > *ű* után következő csökkentett nyomatékú *i* elveszett. Veszprémből (Nyr. II, 513) és a sümegvidéki nyelvjárásból (NSNyj. 5) van egy-egy *gyē* adatom is. (Pl. *gyē velem* 'jőjj velem'). Ez azonban aligha ide tartozik. Valószínűleg a *gyere* alaknak valamilyen rövidülése.

Elveszhet a *j* természetesen az -*ít* végű igék második személyű fölszólító alakjának a végéről is azokon a vidékeken, ahol az *ít* végű igéknek *ij* végű fölszólító alakjai vannak (l. erről 12. l.): *fordi* ~ *fordiccs*, *dögli* ~ *dögliecs*, *kárhosi* (így!) ~ *kárhozics*, *segí*, *hasí*, *világi* Hont m. Ipolyszalka RINyj. 23, *nē ordi* Pest m. Vác, NyF. X, 53, *Isten segí* uo. 48, *tani*, *haji* Heves m. NyF. XVI, 21, *áli* Jász-Nagy-Kún-Szolnok m. Jászberény, CsJb. 50. A nyugati nyelvjárás területén az ilyen *i*

utóbb meg is rövidült: *Jézus segi még* Vas m. Német-Genes, Nyr. XXXI, 589, *bocsi* 'bocsásd' Őrség, Nyr. XII, 381.

Mivel a (*kiált*>) *kiált* és *bocsájt* igéknek is vannak *taníjjam*, *taníjjad* típusú felszólító alakjaik (l. erről Horger: MIT. 240. §), ezért ugyanezen igéknek *kiá*, *bocsá*-féle felszólító alakjaik is vannak. Pl. *bocsá*, *kiá* Heves m. NyF. XVI, 21, *bocsá* Göcsej, VDNyj. 40, Jászberény, CsJb. 50, Zemplén m. Szürnyeg, Nyr. XLVI, 190.

Dunántúl és a palóc nyelvjárasterületen az *-l* végű igék *várj*, *kérj* típusú alakjának is elveszett az (*l+i>ly>*) *i* hangjuk s így ezek ezen vidékeken szintén mgh.-ra végződnek. Ilyen alakok: *megá* Kati Sopron m. Rábavidék, Nyr. XXVI, 92, *tanú tin^o* Sopron m. Beő-Sárkány, Nyr. XVII, 322, *megá*, *addig*... Vas m. Német-Genes, Nyr. XXVI, 94, *fordú*, Vas m. Kemenesalja, Nyr. II, 479, *nyú belém* Vas m. Csepreg, Nyr. II, 177, *á meg* Vas m. Hegyhát, MNy. XVIII, 66, *ne bámú*, *csúnýú még* Zala m. Zalavidék, NyF. XLVIII, 14, *megá* Zala m. Hetés, Nyr. I, 423, *szá le* Zala m. Nagykanizsa, NyF. XLVIII, 56, *ně fi*, *fordó éggvet* Nyitra m. Nagyczétény, NyÉ. 35, *szá ki* Veszprém m. Bokod, Ethn. XX, 309, *ne beszí*, *cser^{ie}*, *kaszá* Bakonyalja, NyF. XXIV, 17, *fi* uo. 24, *ne sz^o* uo. 116, 126, *mégá* uo. 124, *szá le* Veszprém m. Lovászipatona, NyF. XXXIV, 154, *megá hé*, *szá le*, *ně kuszá* mindent össze Balatonfelvidék, NyF. XL, 29, *á mög*, *szá le*, *talá ki* Somogy m. Csurgó, BarCsNyj. 7, *kapá má*, *ne prézsmitá*, *ne beszé*, *cseré mög* uo. 17, *szó be* uo. 28, *tanú~tanó*, *talá még*, *vakó még*, *megá*, *csiná* Hont m. Ipolyszalka, RINyj. 23, *á be* Hont m. Ipoly-Litke, Nyr. IV, 35, *fordú ki* Hont m. Tesmag, Nyr. VIII, 333, *megá* Nógrád m. Mihály-Gerge, Ethn. XXI, 354, *ně marhú* Pest m. Vác, NyF. X, 28, *szá le* uo. 56, *urizá* uo. 77, *sz^o* *má* Gömör m. Rozsnyó, Nyr. VIII, 503, *fordú vissza* Gömör m. Runya, Nyr. XIX, 524, *ně brizgá* 'ne turkálj' Palóc nyj. Nyr. XXII, 42, *ně á ki* uaz. Nyr. XXXIII, 284, *nyú hozzá* uaz. Ethn. II, 105, *ně beszé* Borsod m. Bodony, Nyr. XXIV, 95, *beszéé* Mátraalja, Nyr. XXXVIII, 284, *nyí ki* Heves m. NyF. XVI, 20, 56, *tanú*, *indú*, *beszé*, *szá le*, *ně bolondú* még uo. 39, *kerü* Heves m. Poroszló, MNGy. IX, XVII. oldal, *ně fé* semmit, *kiszú* Heves m. Gyöngyöshalász, Nyr. XLI, 340, *megá* Heves m. Gyöngyösvidék, Nyr. IX, 331, *könyörőü* Heves m. Eger, Nyr. XV, 230, *tanú*, *szá le*, *szó má* Jász-Nagy-Kun-Szolnok m. Jászberény, CsJb. 24, *ně fi* uo. 28, *á fé*, *á még*, *tanú má*, *nyí ki* uo. 49. Feltűnőek ezek azért, mert az *lj* vagy *llj*-ből való *llj* helyén Dunántúl ma *ll* (esetleg>*l*) volna hangtörvényszerűen szabályos (l. erről 16. l.), palóc nyelvjárásokban pedig *llj* (esetleg>*ly*). Pl. *állj* vagy *beszélj*>dunántúli *áll*, *beszél*~palóc *állj*, *beszélly*.

A szabályellenes *á*, *beszé*-féle (fennebb felsorolt) *várj*,

kérj típusú alakoknak a MIT. 222.§-ában olvasható magyarázata Horger tanár úr szíves közlése szerint nem helyes, mert ezek mai véleménye szerint analógiás eredetűek. Először az történt meg velük, hogy alapalakjuknak szóvégi *l* hangja mind Dunántúl, mind a palóc területen elveszett, pl. *áll, beszél* > *á, beszé*, s mikor aztán a *várj, kérj* típusbeli igék végéről elveszett a *j* (l. fennebb 6. l.), úgyhogy a *vár* alak ennek következtében kétjelentésűvé vált ('er wartet' és 'warte!'), akkor az *l* nélküli *á, beszé*-féle alakokat is eredetibb 'er steht, spricht'-féle jelentőmódú jelentésükön kívül szintén kezdték 'steh! sprich!'-féle felszólító jelentésben is használni.

Dunántúl és a palóc nyelvjárásokban azonban olyan igéknek is van hosszú mgh.-val végződő ilyen felszólító alakjuk, melyeknek alapalakja eredetileg rövid mgh. + *l* végű volt. Pl. *kié füő* Vas m. Egyházas-Hetye, MNGy. IV, 88, *ne csahó* Hegyhát vidéke, Ethn. XI, 313 és *Göcsej*, Ethn. XI, 134, *ké fő*, *felé* Zala m. Zala-vidék, NyF. XLVIII, 14, *ké fő* Göcsej, VDNyj. 33, *kie fő* Zala m. Nova vidéke, MNGy. IV, 177, *né letvető* 'ne csacsogj' Veszprém m. Nyr. IV, 514, *ű le* Bakonyalja, NyF. XXXIV, 17, *kéé füő* Veszprém m. Lovászipatona, NyF. XXXIV, 154, *ké fő* Balatonfelvidék, NyF. XI, 29, *ű le* Somogy m. Csurgó vidéke, BarCsNyj. 17, *ké fő* uo. 28, *ké, ké kenyerem* Somogy m. Szőke-Dences, Nyr. IV. 381, *ké fő* Somogy m. Nemes-Déd, Nyr. VI, 240, *ne poró, ké fő, pakó* Hont m. Ipolyszalka, RINyj. 14, *dögő még* uo. 23, *né merésző* Pest m. Vác, NyF. X, 44, *felé hát* uo. 43, *ké fő* uo. 45, *gázó* uo. 48, *ű le, ké fő* Pest m. Kiskúnfélegyháza, DKkf. 21, (*vasá* > *vasó*) *vasó* Palóc nyj. Nyr. XXI, 366, *ne poróó* Heves m. Bátor, Nyr. VIII, 88, *bomó* Jász-Nagy-Kún-Szolnok m. Jászberény, CsJb. 24, *fartó* Abauj-Torna m. NyF. XIII, 37. Ezekkel (szintén Horger tanár úr szíves felvilágosítása szerint) előbb az történt, hogy rövid mgh.-juk az azonszótagú *l* nyújtó hatása következtében megnyúlt, pl. *kel, ül* > *kél, ül*, aztán a hosszú mgh. utáni *l* kiesett, pl. *kél, ül* > *ké, ű*, mikor pedig már hosszú mgh.-val végződtek, ezeket is éppen olyan okból kezdték használni felszólító jelentésben is (pl. *ké, ű* 'er steht auf, setzt sich' és 'stehe auf! setze dich!'), mint az imént tárgyalt *á, beszé*-féleket.

A nyugati nyelvjárásterületen rövid *u, ü* és *i* végű ilyen felszólító alakok is használatosak: *busu* Vas m. Őrség, VDN¹: 103, *ű le* Zala m. Zalavidék, NyF. XLVIII, 14, *ne busu* csej, Ethn. XI, 135, *né fi~ne fi* Vakonya, Ethn. XII¹. De ez kétségtelenül korábbi *ú, ű, í* újabbbkori rövidí eredménye. Az *ú, ű, í* e vidékeken számos más e megrövidült.

2. A várd, kérd típusú igealak.

A *várd, kérd* típusú igealak *-d* személyragja a magyar nyelvjárásokban szinte mindenütt kiesett, ha mássalhangzóval kezdődő szó következett utána s így a suffixum két mássalhangzó közé került. (Ha a rákövetkező szó zöngétlen mássalhangzóval kezdődött, akkor hasonulás következményeként természetesen nem *d*, hanem *t* esett ki). Pl. *űzs mēg, vág be, hűz rá, téb le, űzs-vágd, ne tēm mindig, nisz fiam, nyis ki, rak tele, nyujcs ki, kős fő, köszön csak, köp ki* stb. A gyűjtött ilyen adatok száma (ismét nyugatról kelet felé haladva): Sopron m. 4, Vas m. 15, Zala m. 10, Nyitra m. 1, Komárom m. 1, Győr m. 9, Veszprém m. 48, Somogy m. 17, Szlavóniai nyj. 1, Hont m. 7, Tolna m. 1, Baranya m. 5, Nógrád m. 7, Pest m. 31, Bács-Bodrog m. 9, Gömör m. 2, Borsod m. 2, Palóc nyj. 7, Heves m. 15, Jász-Nagy-Kún-Szolnok m. 7, Békés m. 1, Csongrád m. 2, Csanád m. 13, Torontál m. 1, Szabolcs m. 1, Hajdú m. 23, Bereg m. 3, Szatmár m. 1, Szilágy m. 5, Kolozs m. 4, Torda-Aranyos m. 5, Szolnok-Doboka m. 3, Nagy-Küküllő m. 1, Udvarhely m. 5, Székely nyj. 3, Csík m. 11, Háromszék m. 3, Moldvai csángó nyj. 2.

Az ilyenek gyakorisága miatt néha már a mondat végén, vagy mgh.-val kezdődő szó előtt is hallható a *-d* nélküli alak: Csanádapátfalván: *nē bāⁿ* TANYj. 34, Sopron m.-ben: *őlell, akít szeretsz* Nyr. XVIII, 45, palóc vidéken: *nē bānds aszt a gverékēt.* Nyr. XXIII, 192.

A *néz* ige végéről ilyenkor nemcsak a *-d*, hanem a *-z* is elvesz egyes vidékeken. Pl. *nē má* Pest m. Vác, NyF. X, 68, *nē* Veszprém, Nyr. XV, 334, *nē má* Veszprém m., Tállya. Nyr. IV, 521, *nī ccsak* Jász-Nagy-Kún-Szolnok m., Jászberény, CsJb. 51. Ez az igealak annyival is inkább feltűnő, mert a többi *-z* végű igék nem veszítik el *-zd* végződésüket (pl. *hozđ, tűzđ*). A *nézđ* gyakori használata miatt rövidülhetett *nē-vé*. Ismeretes jelenség ugyanis, hogy a gyakran használt szóalakok hangsora könnyen megrövidül. Vö. pl. *hiszen* > *hisz* > *sz*, *alázatos szolgálja* > *alásszolgálja* > *ásszolgálja*, *kérem alázatosan* > *kérem alássan* > *kérem ássan*. (Horger: Egyetemi előadás.) Ugyanígy rövidülhetett még gyakori használata miatt a *nézđ* is.

Ez a jelenség megvolt már a régi nyelvben is. Pl. *tarcs meg* 'tartsd meg' (Telegdi préd. 138.), *feszíts meg* (Telegdi préd. 149.) *ráncs meg a zablát* (Pázmány Öt levele, 22. Kolozsvári kiadás.) Nyr. VII, 124.

Legtöbb vidéken (pl. az egész palóc nyelvjárásterületen, Balatonfelvidéken, a háromszéki Nagybaconban,) a *-d* mindig kiesik, ha két msh. közé kerül, egyes vidékeken azonban (pl. Csurgó vidékén) úgylátszik csak labiálisok után (BarCsNyj. 13.) Megemlítendő még, hogy Jászberényben különösen akkor esik ki a *-d*, ha kis gyerekekhez beszélnek. (CsJb. 50.)

3. A *várjad*, *kérjed* típusú igealak.

A *várd*, *kérd*-féle alak mellett valamennyi nyelvjárásunkban hallható a régibb *várjad*, *kérjed*-féle is. Ez a régi alak azért tudott a nép nyelvében megmaradni, mert közte és az újabb *várd*, *kérd* típusú alak között jelentésmegoszlás támadt. Először az, (mint a *várj*:*várjál* típusú igéknél is,) hogy a rövidebb alak szigorúbb, a hosszabb enyhébb parancsot, sőt kérést fejez ki; másodszor, hogy a rövidebb *várd*, *kérd* alak beálló cselekvésnél használatos, a hosszabb *várjad*, *kérjed*-féle pedig akkor, ha a cselekvés már folyamatban van. (L. erről Horger: MIT. 225. c. §.)

Ilyen *üssed*, *vágjad*, *hajcsad*, *fújjad*, *mongvad*, *tűrjed*, *húzzad*, *ejcsed*, *széggved*, *sajnájjad*, *erisszed*, *kajácscad*, *taníccsad*~*taníjjad*, *szalajcsad*~*szalajjad*-féle adatok a következő arányban fordulnak elő gyűjtésemben: Sopron m. 1, Vas m. 2, Zala m. 3, Nyitra m. 4, Győr m. 1, Komárom m. 1, Veszprém m. 4, Somogy m. 6, Hont m. 1, Esztergom m. 3, Tolna m. 3, Nógrád m. 3, Pest m. 10, Bács-Bodrog m. 6, Gömör m. 1, Heves m. 1, Mátraalji palóc nyj. 1, Jász-Nagy-Kún-Szolnok m. 4, Békés m. 1, Csongrád m. 3, Csanád m. 13, Torontál m. 2, Zemplén m. 1, Abauj-Torna m. 2, Hajdú m. 2, Bihar m. 4, Bereg m. 4, Szatmár m. 2, Kolozs m. 1, Torda-Aranyos m. 1, Máramaros m. 3, Maros-Torda m. 4, Kis-Küküllő m. 2, Nagy-Küküllő m. 2, Udvarhely m. 11, Brassó m. 4, Csík m. 4, Háromszék m. 3, Székely nyj. 4, Moldva 3. Ezek alapján pedig bátran ki lehet mondani, hogy az ilyenek nem nagyon gyakoriak ugyan, de az egész magyar nyelvterületen mindenütt használatosak.

4. A *t* végű igék felszólító módú alakjai.

a) A székely nyelvjárásokban a *nyit* igének köznyelvi *nyiss*, *nyisd*, *nyissad*, *nyissál*-féle alakjai helyett *nyits*, *nyitsd*, *nyitsad*, *nyitsál*-féleket használnak. Ilyen adatok: *nyits* Erdővidék, MNGy. III, 88, *nyiccsál* Maros-Torda m. Szováta, MNGy. VII, 488, *nyitsad ki* Etéd, Ethn. XVII, 236, *nyitsan* Udvarhelyszék, MNGy. III, 86, *nyitsd ki* Udvarhely m. Kadicsfalva, Nyr. XXXIV, 110, *nyiccsuk ki* Csík m. Csíkszent-simon, MNGy. III, 44, *nyiccs ajtót* Csík m. Nyr. VI, 286, *nyicsd meg* Csíki székely nyj. Ethn. VII, 391, *nyics ajtót* uo. 392, *ne nyitsd* Háromszék m. Karatna, MNGy. III, 71, *nyiccsa*, *nyiccsuk*, *nyiccsátok*, *nyiccsák* Székely nyj. SSzNyj. 19. (Hasonló ehhez a csángó nyelvjárás *feletsük*, Nyr. XXX, 233.) Horger (MIT. 231. §) ezen alakok keletkezését az *-ít* képzős igéknek e vidékeken rövid *i*-vel ejtett *tanits*, *fordits*, *indits*-féle alakjai hatásának tulajdonítja.

b) Viszont az *-ít* képzős igéknek a köznyelvi *tanítsam*, *tanítsad*-féle helyett itt-ott *taníssam*, *taníssad*-féle felszólító módú alakjai vannak. Igy: *segéssek* Zala m. Nagykanizsa, NyF. XLVIII, 50, *taszíssátok* Székely nyj. Nyr. IV, 189. A régi nyelvben is megtalálhatjuk a *tát* mellett a *tássa* és *tásd* alakokat (Horger: MIT. 231. §). A felsőbácskai nyelvjárásban (Nyr. XII, 263) található *engess*~*engessé* alak nem tartozik ide, mert ez képzetvegyülés eredménye: *engëdj*—*bocsáss* >*engëss*. (Horger: MIT. 126. I. * alatt).

c) Leggyakoribb az a jelenség, hogy az *-ít* képzős igéknek *taníjjam*, *taníjjad*-féle felszólító módú alakjaik vannak. (Ezeknek eredetéről l. Horger: MIT. 240. §).

Az *-ít* végű igék ilyen alakjainak többféle változata észlelhető.

a) Hosszú *i*-vel és *jj*-vel: *taníjja*, *fájdíjja* Pozsony m. Csalló-köz, Nyr. II, 61, *segíjjen* Sopron m. Szilsárkány, Nyr. VI, 516, Sopron m. Dör, Ethn. XI, 462, *velágíjjá* Nyitra m. Bodok, Ethn. XX, 32, *fordíjjátok* Nyitra m. Pográny, Ethn. XVIII, 39, *csendíjjetek* Nyitra m. Kolon, Ethn. XX, 118, *taníjjá*, *íajdíjjá* Nyitra m. Nagycsétény, NyÉ. 17, *tisztíjja*, *számíjjuk*, *segíjjen* Mátyusföld, Nyr. XX, 172, *taníjj*, *taníjjon*, *ordéjj*, *ne visíjjon* Nyitra m. Égerszeg, Nyr. XXVIII, 493, *segíéjje* Győr m. Acsád, Nyr. *taníjjam*, *taníjja*, *taníjjuk* Komárom m. Tatatóváros, Nyr. XXXIX, 21, *segíjje*, *segíjjük*, *segíjíték*, *segíjjik* Veszprém m. Pápavidék, NyF. XVII, 17, *fordíjjon*~*fordíccson*, *döglíjjen*~*döglíccsen*, *kárhozíjjon*~*kárhozíccson*, *hasíjjak*~*hasíccsak* Hont m. Ipolyszalka, RINyj. 23, *világíjjon* uo. 29, *segíjjen* Fehér m. Nyr. V, 274, *kiszabadíjja* Tolna m. Dunaszentgyörgy, Ethn. XXXVIII, 266, *taníjja*, *meríjjon*, *segíjje*, *számíjja*, *pusztíjja*, *igazíjja* Baranya m. Nyr. XXVII, 70, *teríjje* Nógrád m. MNGy. I, 203, *keeszíjjének* Nógrád m. Somosújfalú, Ethn. XVI, 107, *hajíjjak*, *hajíjjon*, *szakíjjunk*, *szakíjjatok*, *szakíjjonak* Pest m. Vác, NyF. X, 43, *bélódíjja* uo. 81, *taníjjam* Pest m. Cegléd, TCNyj. 22, *ne szikoríjjon* 'ne szorongasson', *né ordíjj*, *taníjjon*, *erősíjj*, *segíjj*~*segíjjé* Pest m. Kiskúnfélegyháza, DKkf. 21, *meríjjünk*, *segíjjon*, *tisztíjj*~*tisztíjjá* Pest m. Kiskúnhalas, Nyr. XV, 117, *hajíjja* uo. Nyr. XIX, 44, *segíjj*, *taníjjalak*, *taníjj*~*taníjjá*, *taníjjad* Bács-Bodrog m. Csantavér, N. és Ny. II, 60 *hasíjjam*, *hasíjj*, *hasíjja* Gömör m. Nyr. XVIII, 503, *uszíjjam* Borsod m. Ethn. VII, 458, *taníjjak*, *taníjjon*~*taníjjék*, *taníjjatok*, *taníjjonak*, *taníjjun* Heves m. NyF. XVI, 20, *térijjenek* Heves m. Parád, Nyr. XXII, 476, *alázíjja* Palóc nyj. Nyr. XXII, 480, *szaporíjjátok* uaz Ethn. V, 122, *állíjják* uaz Ethn. XXIII, 109, *álíjjak*, *álíjjon*, *álíjjunk*, *álíjjatok*, *álíjjonak* Jász-Nagy-Kún-Szolnok m. Jászberény, CsJb. 50, *szakíjj* uo. Ethn. XXXIV—XRRV, 182, *veszíjjem*, *vadíjják* Csongrád m. Szentés, Kisér, N. és Ny. III, 261, *szá-rijjam*~*szá-riccsam*, *szá-rijjad*~*szá-riccsad*~*szá-riccsd*~*szá-ricdd*.

szárijjak~száritsak, szárijjonak~száritsonak Csanád m. Apátfalva, TANyj. 34, *étisztijjátok* Torontál m. Egyházaskér, Ethn. II, 69.

β) Rövid *i*-vel és *jj*-vel: *csöndijetek* Nyitra m. Csitár, Ethn. XXIV, 115, *borijja* Fehér m. Nyr. XI, 228, *csunyijjon meg* 'vesszen meg' Baranya m. Nyr. XIV, 142, *kerijjeñ* Nógrád m. Losonc vidéke, Nyr. XXIII, 39, *szakijja* Gömör m. Varbóc, Nyr. XIX, 384, *pusztijjon* Heves m. Eger, Nyr. XVIII, 24, *rémijje* Palóc nyj. Ethn. XXIII, 109, *kitisztijják* Csanád m. Apátfalva, Nyr. V, 384, *terijj* Hajdu m. Elep pusztá Debrecen mellett, Nyr. X, 428, *mutijja ken* Zemplén m. Szürnyeg, Nyr. XII, 524, *segijje, taszijja* Kolozs m. Sztána, MMcs. 118, *tanijja* Moldvai csángó nyj. (északi) MMcs. 89.

γ) Hosszú *i*-vel és *j*-vel: *csendijetek* Nyitra m. Csitár, Ethn. XI, 223, *ordijon* Komárom m. Tata, Nyr. II, 61, Tata vidéke, Nyr. I, 132, *segijen* Győr m. Győr, Nyr. VI, 269, *takarijá* Esztergom, Nyr. IX, 543, *tanijá, ne ordijon, készíjed, tisztijad*, uo. *segijjeñ* Nógrád m. Megyer, Nyr. VII, 37, *álíja* Pest m. Pécska, Nyr. VII, 124, *tanúsíja, fordíja, taníjam, taníjad, taníja, taníjuk, taníjátok, taníják, épíjük* Bács-Bodrog m. Bácsadorján, MNy. IX, 185, *javíja~javícsa* Felsőbácskai nyj. Nyr. XII, 263, *taníjuk, fordíjuk, fordíjon, taníjon* Heves m. Nyr. XXXIV, 163, *teríje ki* Heves m. Gyöngyös vidéke, Nyr. IV, 431, *Jövő husvétot pároddal időjíd 'érd meg'* Szabolcs m. ÓrNyr. VI, 236.

δ) Rövid *i*-vel és *j*-vel: *takarijá, készíje* Esztergom, Nyr. XI, 309, *tisztíja~tisztícsa, tisztíjad~tisztícsad* Felsőbácskai nyj. Nyr. XII, 263, *megterijem, megmelegijem* Zemplén m. Mezőzombor Nyr. VII, 423, *számíjuk* Abauj-Torna m. Torna-ujfalu Nyr. XVII, 41.

ε) Hosszú *é*-vel és *j*-vel: *csendéjetek* Nyitra m. Geszte, Ethn. XX, 31, *melegéjük* Mátyusföld, Nyr. XX, 172, *segiéj meg* Nyitra m. Egerszeg, Nyr. XXIX, 142, *ne csunyéj* Baranya m. Ormánság, Nyr. II, 278.

d) Ugyanilyen típusú felszólító alakjaik vannak az *-ít* végű igéknek is (magyarázatát l. Horger MIT. 240 §). Erre a következő adatokat találtam: *veszejjed é* Esztergom, Nyr. IX, 543, *el ne felejje, felejjétök, felejjék* Baranya m. Nyr. XXVII, 70, *hajíjjak, hajíjjon, hajjak* 'hajtsak' *léejjem, felejjük é* Pest m. Vác, NyF. X, 43, *szakajjam* Pest m. Cegléd, TCNyj. 22, *fakajja szét* Pest m. Kiskunfélegyháza, DKkf. 21, *szakajjak* Pest m. Kiskunhalas, Nyr. XV, 117, *gyújaónk rá* Gömör m. Otrokocs, Nyr. XVIII, 427, *szakajj, felejj, fakajj* Heves m. NyF. XVI, 20, *szakajjon le* Heves m. Felnémet, Nyr. XVII, 288 *szakajjatok*, Palóc nyj. Ethn. VI, 115, *felejje, veszejje* Jász-Nagy-Kun-Szolnok m. Jászberény, CsJb. 50, *é né felejük, é né felejje* Csongrád m. Algyő, Nyr. VIII, 517

(a né hosszú é-je valószínűleg hibás jelzés), *szalajjam~szalajcsam, szalajjad~szalajcsad~szalajcsd~szalajd~száláják~szalajcsak, szalajjonak~szalajcsanak* Csanád m. Apátfalva, TANYj. 34. Idetartozik a (*kiált*>) N. *kiált* igének *kiájjon* 'kiáltson' alakja is, Heves m. Eger, Nyr. XVIII, 24. (*Nézd*>) *ni!* mellett is *níjjed* 'nézzed' Bihar m. Tárkány, MNY. XI, 91, *níjjem, níjje~níjem, níjed, níje* Bihar m. Szalonta, Nyr. XLII, 217 és (*lásd*>) *lá!* mellett is *lájják* 'lássá' Somogy m. Csököly, NCsNyj. 22.

e) A *t* végű igéknek *várd, kérd* típusú alakja a nyelvjáráások egy részében nem *tanítsd*, hanem *tanídd* típusú. (Ennek magyarázatát l. Horger MIT. 225. a §.) Ime az adatok: *ne bocsíd* Zala m. Alsó-Lendva vidéke, Nyr. XIV, 144, *ne bocsídd* Zala m. Alsó-Lendva, Nyr. XXXI, 55, *fordídd~fordíd* Nyitra m. Nyitravidéki nyj. Nyr. XXVIII, 493, *térídd* Nyitra m. Kolon, Ethn. XX, 117, *nē bánd* Veszprém m. Nyr. IV, 514, Nyr. II, 513, *szakajd* Veszprém m. Pápavidék, NyF. XVII, 71, *fordíd~fordicsd, hasíd~hasícsd, felejd* Hont m. Ipolyszalka, RINyj. 23. *tisztídd, készídd* Esztergom m. Esztergom, Nyr. IX, 543, *hullajd* Fehér m. Nyr. XI, 228, *nē szomorídd* Tolna m. Dunaszentgyörgy, Ethn. XXXIX, 47, *ne bánd* Baranya m. Bélye, Nyr. XVI, 276, *nē bánd, nē ködd meg, kajádd ki, nē haragíd meg, hagyd é, ejd lē, kēdd fő*. Ugyanígy ragoztatnak: *hajt, szalajt, szakajt, hasajt, felejt, sújt* Pest m. Vác, NyF. X, 43, *hajíd ki* uo. 39, *keserí'd meg, pirosí'd ki* Pest m. Pécska, Nyr. VII, 124, *é nē ejcsd~ejd, ki nē loccsancsd~loccsand, kiádd oda neki, hajídd, kajádd* Pest m. Nagykőrös, NyF. LVII, 24, *terídd* Pest m. Dunavecse, Nyr. II, 477, *szalajd, szomorídd, tisztídd* Pest m. Kiskúnfélegyháza, DKkf. 21, *igazídd uo. 37, tard, bánd, rond, fordídd, tádd* Pest m. Kiskúnhalas, Nyr. XV, 118, *tanídd, hajídd, segídd, javídd, bánd* Bács-Bobrog m. Csanatavér, N. és Ny. II, 307, *hasídd* Gömör m. Nyr. XVIII, 503, *ne szomorí'd* Gömör m. Runya, Nyr. XIX, 524, *készídd* Gömör m. Rimaszombat, Nyr. XV, 232, *tisztesí'd meg, hasznosí'd meg* Borsod m. Ethn. XXII, 302, *izzajd, kiádd* Heves m. NyF. XVI, 21, *hajídd* Heves m. Eger, Nyr. XVIII, 24, *bocsádd, álídd, terídd, szorídd, tisztídd, fordídd, felejd, szakajd* Jász-Nagykún-Szolnok m. Jászberény, CsJb. 50, *bánd uo. 56, pusztídd* Csongrád m. Szeged, Nyr. IV, 137, *gyógyí'd mög* Torontál m. Egyházaskér, Ethn. II, 37, *bánd* Abauj-Torna m. NyF. XXVI, 46, *szá'mí'd* Abauj-Torna m. Torna vidéke Nyr. XVII, 323, *szorídd* Abauj-Torna m. Tornaújfalu Nyr. XVII, 232.

Egy ilyen ragozású alakból a *mutídd*-ből magyarázható legegyszerűbben a *-dd* elveszésével a nyelvjárási *muti* alak, (Zolnai: Nyr. XVIII, 24.) Esztergomban megtalálhatjuk a *mutí* alakot. Ilyen adatok: *muti~muta* Hont m. Ipolyszalka, RINyj. 23, *muti* Esztergom, Nyr. IX, 543, *muti~mutísd* Nógrád m. Tolmács, Nyr. XVI, 46, *muti~mutízsd* Pest m. Cegléd,

TCNyj. 22, *muti~mutizsd* Pest m. Nagykörös, Nyr. VI, 424, *muti* Pest m. Kiskúnhalas, Nyr. XLIV, 237, *mutisd~múta~mutyi* Pest m. Vác, NyF. X, 32, *muti má* Heves m. Eger vidéke, Nyr. XVII, 476, *muti~mutizsd* Abauj-Torna m. Beret, Nyr. III, 523, *muti* Hajdú m. NyF. LVI, 15, *muti* Debrecen, NyF. XXVI, 14, *muti* Bereg m. Beregszász, TBNyj. 22, *muti* Szatmár m. N.-Dobos, Nyr. IX, 139, *muti* Szatmár m. Szatmárnémeti, Nyr. XV, 335, *muti* Zemplén m. Szürnyeg, Nyr. XII, 428, 524.

f) Rendkívül érdekes jelenség, melyet eddig még senki sem említett, hogy a *t* végű igék *várd*, *kérd* típusú alakjából, amelyben tehát a (*t*>) *d* után még két msh. következett (pl. *tanítsd* ∴ *tanídzsd*) a *d* szórványosan ugyan, de úgylátszik az egész magyar nyelvterületen kiesik. Ime az erre vonatkozó adatok: (*kiáltsd* [olv. *kiáldzsd*] > *kádzsd* >) *kásd* [olv. *kázd*]) Vas m. Német-Gencs, Nyr. XXXVI, 139, *éhajsd* Somogy m. Szőke-Dencs, Nyr. III, 319, *tisztisd*, *takarízd* Hajdú m. Hajdúszoboszló, Ethn. XXXIX, 197, *tarzsd* Bihar m. Szalonta, Nyr. XLIII, 265, *hajs ki*, uo. 128, *hajzs be* uo. 129, *hajzsd* Bihar m. Székelyhid, Nyr. V, 567, *ránzsd ki* uo. 268, *tarzsd* Szatmár m. Nagybánya, Nyr. IX, 133, *ne bánzsd* Szatmár m. Patóháza, Nyr. XV, 87, *könnysid* Kolozs m. Kalotaszeg, Nyr. XXVII, 526, *toszénsd* Bereg m. Dercen, Nyr. XX, 432, *szorisd* Maros-Torda m. Kibéd, Nyr. XXXI, 287, *hajisd le* Udvarhely m. Pócsfalva, Nyr. XXXIX, 284, *fordisd*, Udvarhely m. Bethlenfalva, Nyr. XVII, 327, *tarzsd* Székely nyj. Nyr. VIII, 371, *lódisd* uo. 515, *szállisd* Moldva, Klézse, Nyr. III, 144, *gyógyizs meg* Szabófalva, Csángó nyj. Nyr. XXX, 234, *ne sűrisd*, *ne busisd* Csángó nyj. Nyr. XXXI, 206.

E jelenség magyarázatát l. Horgernek A mássalhangzók kieséséhez c. tanulmányában, MNy. XXVIII, 140.

g) A *veszt* ige felszólító módja szabályosan: *vesszek*, *vessz*, *vesszén* stb. Vö. pl. oszt.: *osszak*, *ossz*, *osszon*, *foszt*: *fosszak*, *fossz*, *fosszon*, *ragaszt*: *ragasszak*, *ragassz*, *ragasszon* stb. Ezen szabályos alakokat azonban csak egyes székely nyelvjárások őrizték meg. Pl. *Nem pénzezem (pénzzel játszom) többet, hogy annyit vesszek. De bizony jáccoggy, hogy vessz te és, né vesszünk örökkétig mű Anyám, aggyon egy zacskót, hogy ne vesszem el a pénzt.* Udvarhely m. Nyr. XXV, 174. Másutt mindenütt elavultak, aminek nyilván az volt az oka (l. Horger: MIT. 234. §), hogy azonosak voltak a 'períre' jelentésű *vesz~vész* ige felszólító alakjaival, úgyhogy pl. a *vesszek* alak azt is jelenthette, hogy 'ich soll verlieren', de azt is, hogy 'ich soll zu grunde gehen', ami könnyen félreértést okozhatott. Ezen a bajon aztán kétféle módon segítettek. Egyrészt úgy, hogy a *veszt* ige felszólító módú alakjait úgy képezték, ahogyan azon *t* végűekét szoktuk képezni, amelyek-

nek *t*-je előtt hosszú *mgh.* áll. Így Zomborban a *tát: tátsam, vét: vétsek, füt: fütsek* analógiájára *veszt* mellé is keletkeztek *vesztsem, vesztse, vesztse-féle* alakok (Nyr. XXXVIII, 324). Másrészt úgy segítettek e bajon, hogy valamely azonos jelentésű más igének felszólító módú alakjait használják helyettük. Így a magyar nyelvterület legnagyobb részén és a köznyelvben is a *veszt* ige alakjait: *vesztsek, vesztis, vesztisen* stb. A szatmármegyei Nagybányán a régi (l. NySz.), de ma már egyébként nem használatos *vesztet* ige megfelelő alakjait: *el ne vesztezsd, el ne vesztesse* (Nyr. XXV, 32). Régibb nyelvünkben elég gyakran a *veszet* ige megfelelő alakjait is (l. NySz. *veszet* és *elveszet* a.).

5. Az *l* végű igék felszólító módú alakjai.

Az *l* (ll) végű igék felszólító módú alakjai két vidéken eltérnek a köznyelvnek ilyen alakjaitól, melyek tudvalevőleg (l. Horger: MIT. 229. §) úgy fejlődtek, hogy az *í* módjel előbb palatalizálta a megelőző *l* (ll) hangot, ennek megtörténte után az *í* kiesett s pótlásul a megelőző rövid *l'* megnyúlt s a hosszú *l* helyébe végül csökkentett nyomatékú hosszú *í* lépett. Pl. *hal* 'stirbt', *hall* 'hört': **haljak, *halvlak > *hallvak > hajjak* és **halljak > *hallvlak > hallvak > hajjak*.

Ezzel szemben a palóc nyelvjárások egy fokkal elmaradtak e fejlődéstől, mert ott még ma is az *lly* hangú *hallyon, üllön, dögüllön, csinállyon, kerüllön, énekellyünk, kaszálluk, bomollyék*-féle ejtés dívik. Ilyen adat van gyűjtésben: Nyitra m.-ből 1, Hont m.-ből 9, Nógrád m.-ből 7, Heves m.-ből 12, Borsod m.-ből 1, egyéb palóc adat: 7.

Észlelhető néha nem palóc vidékről is ilyen jelzés, pl. *szállyon* Zala m. Göcsej, Nova vidéke, MNGy. IV, 177, *hallya* Pest m. Vác, NyF. X, 13, *üllvik ké fő* Csongrád m. Szentés, Nyr. VI, 152, *csállly* 'csinálj' Brassó m. Hétfalu, Nyr. IV, 556, *indullyon, csinállya* Brassó m. Hétfalu, Zajzon, Nyr. V, 469. Ez azonban fonetikailag aligha hiteles jelzés.

Ugyanez az *lly*, amely a palóc nyelvjárásokban megmaradt, Sopron, Vas, Zala és Somogy megyék területén depalatalizálódott, vagyis *ll* lett belőle. Pl. *állók* 'álljak', *vakullak, üllek, áll* 'állj', *szöll, üll, hallon, illen, follon, indullunk, kellünk, harcullatok, kelleték, foglallanak, dögüllenek, csókolam, segillem, busulla, gondulla, valla, keresztüllé, becsüllük, hallatok, kaszállák, csudállák, itillik* stb. Gyűjtésben van ilyen adat Sopron m.-ből 16, Vas m.-ből 53, Zala m.-ből 85, Somogy m.-ből 35. Előfordulnak ugyan Dunántúl egyéb vidékeiről, sőt a palóc nyelvjárássterületről is ilyen adatok, de

már jóval ritkábban. Így Moson m.-ből 1, Győr m.-ből 3, Nyitra m.-ből 13, Borsod m.-ből 1 adatom van.

Egészen szórványosan akad más vidékekről való nyelv-járási közleményekben is egy-egy ilyen *ll*-lel írott adat, de ezeknek aligha lehet sok hitelt tulajdonítani. Így Kis-Küküllő m.-ben 1, Udvarhely m.-ben 1.

Megemlítjük még ezzel kapcsolatban, hogy az *l* végű igék *l* hangja a *várd*, *kérd* típusú alakokból, mivel ezekben mindig azonszótagú helyzetben volt, kiesett, mégpedig a magyar nyelvterületnek a Királyhágótól nyugatra eső vidékein elég gyakran, de Erdélyben még csak ritkán. Ha hosszú mgh. előzte meg, akkor pótolatlanul esett ki, ha ellenben rövid mgh. előzte meg, akkor e rövidnek pótló megnyúlásával kapcsolatban. Pl. *kinád*, *sajnád*, *ád meg*, *hálád meg*, *met éd*, *szóód*, *hasznád*, *föcséd* 'fecséred' stb. és *csád*, *teréd*, *csókód*, *engesztéd*, *sza-gúd*, *törüd*, *vigasztád*, *ünnepöd*, *gondód*, *kérled*, *küd*, *öled*, *vagdád* stb. Ilyen adat van gyűjtésemben: Sopron m. 5, Vas m. 2, Zala m. 5, Nyitra m. 3, Komárom m. 2, Győr m. 5, Veszprém m. 15, Somogy m. 5, Hont m. 5, Tolna m. 2, Nógrád m. 1, Pest m. 10, Bács-Bodrog m. 13, Gömör m. 1, Borsod m. 1, Heves m. 2, Jász-Nagy-Kun-Szolnok m. 3, Békés m. 1, Csongrád m. 1, Csanád m. 1, Torontál m. 1, Zemplén m. 1, Szatmár m. 1, Udvarhely m. 2, Csík m. 4.

Feltűnő, hogy elég sok helyről hosszú *-dd*-vel való ilyen alakok is vannak közölve. Pl. *csórigádd* Zala m. Nyr. XLVI, 191, *tudakódd* Somogy m. Juta, MNGy. VI, 298, *küdd* Hont m. Ipolyszalka, RINyj. 14, *visédd* Pest m. Nagykőrös, NyF. LVII, 40, *kerüdd* Pest m. Kiskunfélegyháza, Nyr. VI, 319, *táládd* 'tálald' uo. DKkf. 33, *csinádd*, *kapádd*, *kaszádd*, *n'éd*, *csapódd* Pest m. Cegléd, TCNyj. 12, *csinádd*, *emédd*, *tanádd*, *kaszádd*, *pörödd*, *nyergedd* Bács-Bodrog m. Csantavér, N. és Ny. I, 243, *tanádd ki* Heves m. Eger, MNGy. IX, 513, *emödd* 'emeld' Palóc nyj. Ethn. XXIII, 108, *csinádd* Jász-Nagy-Kun-Szolnok m. Jászberény, CsJb. 27 *küdd* uo. 85, Szatmár m. Pangyola, Nyr. VII, 431, *nevédd* Csík m. Gyergyószentmiklós, Nyr. X, 40.

Horger tanár úr szives közlése szerint nem valószínű, hogy ez a hosszú *dd* az *l* kiesésének pótlásául nyúlt volna meg, mert ilyen pótlónyúlásnak egyébként nyoma sincsen a magyar hangtörténetben, hanem itt valószínűleg intervocális nyúlás történt: a *d* előtt a megelőző *l* kiesése után mgh. állott, s ha mgh.-val kezdődő szó következett utána, akkor a *d* a két mgh. között ikerítődött. Pl. *küld* > *küd* és *küd be*, de *küd el* > *küdd el*.

6. A *kaptyam*, *dobgyam* típus.

A dunántúli nyelvjárásoknak egyik jellemző vonása az, hogy a felszólító módú igealakok *j* módjele helyén zöngétlen msh. után *ty* áll, zöngés msh. után pedig *gy*. Pl. *kaptyam*, *kaptyad*, *kaptya* stb. vagy *dobgyam*, *dobgyad*, *dobgya* stb. (Ezen alakok keletkezéséről l. Horger: MIT. 220. §.)

Ez a nyelvjárási jelenség annyira közismert, hogy teljesen fölösleges volna a dunántúli nyelvjárási közleményekből kijegyzett *kaptya*, *szoptyák*, *köpty*, *tipty*, *leptyén*, *köptyék*, *böktön*, *raktyuk*, *löktyő*, *buktyá*, *szoktyanak*, *dobgya*, *szabgyák*, *nyomgyük*, *teremgyén*, *csalgya*, *botolgyík*, *dögölgyík*, *várgy*, *törgyünk*, *járgyon*, *kirgy*, *vergyén*, *vág-gyon*, *lóg-gyon*, *ig-gyén*, *nyög-gy*, *hág-gy*, *rág-gyo*, *fog-gyátok*-féle sok adatot mind idejegyezni. Elég lesz talán annak közlése is, hogy van gyűjteményemben Sopron m.-ből 22, Vas m.-ből 46, Zala m.-ből 65, Komárom m.-ből 1, Győr m.-ből 30, Veszprém m.-ből 93, Somogy m.-ből 74, Fejér m.-ből 3, Tolna m.-ből 7, Baranya m.-ből 3 ilyen adat.

Érthető, hogy Dunántúl területén kívül is előfordul ez a jelenség olyan helyeken, ahová a legutóbbi 1–2 század folyamán Dunántúlról telepedett a lakosságnak egy része. Pl. Verőce m.-ben, a Felsőbácskában, Orosházán, a Torontál m.-i Magyaritumbén, de feltűnő, hogy az *ugrik* igének (csak ennek az egynek!) végig az Alföldön, sőt még Erdélynek egy részében is ilyen *gy* hangú felszólító alakjai vannak. Ime az adatok: *ugorgy neki* Pest m. Aszód, Nyr. I, 276, *ugorgy* Jász-Nagy-Kún-Szolnok m. Mezőtúr, Nyr. VIII, 445, *ugordj* Csongrád m. MNGy. II, 227, *ugorgy* Szabolcs m. Földes, Nyr. III. 142, *ugordjik* Hajdú m. Hortobágy, NyF. LVI, 52, *ugorgy* Bihar m. Szalonta, Nyr. XLIII, 129. és Ethn. XXXIV–XXXV, 142, *ugargy* Kis-Küküllő m. Szőkefalva, Nyr. XV, 144. Csakhogy ez pusztá látszat. Mert ezek nem a köznyelvi *ugrik*, hanem a -d képzős nyelvjárási *ugordik* (MTsz.) igének felszólító alakjai. Aligha tartozik ide a Zemplén m.-i Szürnyegről közölt *mengyen* alak (Nyr. XVI, 470) és egyáltalán nem a Melichtől (MNY. IX, 63) az Érs.-kódexből idézett *bangyuk* és *wongya*. (Ez utóbbiakról l. Simonyi: Nyr. XLII, 134.)

7. A *gyere* igealak.

A köznyelvi *gyere* < R. *jere* igealak Melich (MNY. IX, 252) és Horger (MIT. 218. §) szerint korábbi *jerje-ből való és megőrzött régiség abból a korból, melyben a felszólító *várj*, *kérj* igealak végén még ott volt a módjelnek végső rövid mgh.-ja. Ezt kiegészíthetjük azzal, hogy e mgh.-nak régebben *ē*-nek

kellett lennie, mert szóvégi *ē* helyettesítéséből magyarázódik meg legjobban egyfelől a köznyelvi *gyere* alak nyílt *e*-je, másfelől a nyelvjárási *gyeri* (Baranya m. Csúza, Nyr. XVIII, 190, Kopács, Nyr. XVI, 331, Rábavidék, Nyr. XXVI, 92) alaknak egy fokkal zártabb *i* hangja. Ugyanilyenek lehetnek a népnyelvből közölt *vára* 'várj' (pl. *vára éngöm is*) Abauj m. füzéri járás, Nyr. VI, 418, NyF. XIII, 40, *rija* 'ríj' Nógrád m. Somosújfalú, Ethn. XVI, 109, *gyűvő* 'jöjj' Gömör m. Rozsnyó, Nyr. VIII, 262, 567, Csík m. Gyergyó, NyF. XX, 8. Ez utóbbinak hosszú *ő*-je valószínűleg hanghelyettesítés korábbi *ö* < *ē* helyén. Idetartozik esetleg a *gyöve* (l. MTsz. I, 994. *jövel* alatt) és a dunántúli *ergye* alak is (Zala m. Nagykanizsa, NyF. XLVIII, 45, Kaposvár, MNGy. VI, 81, Zalavidék, NyF. XLVIII, 16, Sümegvidék NSNyj. 15, Somogy m. Tab, Nyr. XV, 240 Edde, MNGy. VI, 175, Szobb, MNGy. VI, 16, Csököly, MNGy. VI, 117, Juta MNGy. VI, 156, Curgóvidék, BarCsNyj. 19, Dombóvár, Nyr. XXX, 398, Balatonmellék, Nyr. IX, 283, Tolna m. Nyr. VII, 375, Batta, Nyr. XVIII, 334, Baranya m. Nyr. XV, 118, Veszprém, Nyr. VII, 375, Fehér m. Nyr. IX, 284, Pest m. Halas, Nyr. XVIII, 191) bár ezek a *jövel*-nek és az *erégy el* vagy *erigy el*-nek a gyakori használat miatt való rövidülései is lehetnek. Abauj m.-ből (Nyr. VI, 418) *vára* 'várj' alak is van közölve, de ennek hosszú *á*-ja aligha hiteles. (Talán: *vára*?)

Curgó vidékéről és Halasról többes számú *ergyetők* adatom is van. (BarCsNyj. 19, illetve Nyr. XV, 118.)

8. A *jön* ige felszólító módú alakjai.

A *jön* ige köznyelvi *jöjjön* alakjának a Székelyföldön *jöön* Udvarhely m. Nyr. XI, 37, BUNyj. 65, Brassó m. Tatrang MNGy. X, 233, C ennek valószínűleg csak tökéletlen leírásai: *jön* MNGy. XII, 52, BUNyj. 65, *jönn* Ethn. XII, 225, *jön* Nyr. V, 221) a Felső Örvidéken (Nyr. XXXII, 179, NyF. IX, 14) és a Zala m.-i Kiskanizsán (MNGy. VIII, 6), pedig *gyöön* alakja van.

Székely nyelvjárásokban előfordulnak a *jön* ige *jövel*, *jövenek*-féle alakjai is. Három ilyen *jövel* adatom van, mindhárom székely vidékről (Székely nyj. Nyr. IX, 426, Siklód, MNGy. XII, 137, Brassó m. Zajzon, Nyr. III, 378). A *jövenek* alak egyszer (Nyr. III. IX, 426), a *jövetek* alak pedig nem fordul elő gyűjtésemben. Ezen alakot Melich (MNY. IX, 63) a régi nyelvből idézi. Ezen alakok keletkezéséről l. Horger: MIT. 227. §.

9. A lesz ige felszólító módú alakjai.

A tordai nyelvjárásban a *lessz* igének néha a következő alakjai hallhatók: *leek*, *leen*, *leünk*, *leetek*, vagy *lejek*, *lejen*, *lejünk*, *lejetek*, *lejenek* NyF. XXXII, 29. Nyelvmemlékeinkben ezen alakok mindig *gy*-vel fordulnak elő s mivel a tordai nyelvjárásban a *megy* ige jelentő mód jelen idejű alakjai is *gy* nélkül hallhatók: *meek*, *meen*, *meünk*, azért a fönti *leek*-féle alakoknak nem tulajdoníthatunk etimológiai értéket. (Horger: MIT. 243. §.) Egyéb idevonatkozó adat: *lén* 'legyen' Baranya m. Bélye, Nyr. XVI, 276.

10. A *hujzon*, *ájson*, *erejsze* típus.

A XVI. század előtt a mai *húzzon*, *hozzon*, *ásson*, *eressze* stb. *húzzon*, *hozjon*, *ásjon*, *ereszje* stb. volt. (Vö. HB. *helhezie*.) A köznyelvben a XVI. század elején kiesett az *i* s ennek pótlásául megnyúlt a megelőző *-z*, *-s*, *-sz*. A székely nyelvjárásokban azonban még az *i* kiesése előtt metathézis történt s így keletkeztek a mai *hujzon*, *hojzon*, *ájson*, *erejsze*-féle alakok. (Horger: MNy. I, 452.) Somogy és Gömör megyékben is találtam két, illetve egy adatot, de lehet, hogy ezek csak diphton-gusok. Íme az adatok:

nejze Somogy m. Nyr. XLIV, 379, *néjzö csak* Somogy m. Szólád, Nyr. VIII, 326, *nejzzejk kend ide* Gömör m. Otrókocs, Nyr. XIX, 184, *vigvájz* Udvarhely m. Nyr. XXIV, 105, *el-hojzam* uo. Nyr. III, 513, *hojza*, *hujza* Udvarhely m. Halmágy, SSzNy. 16, *hujzanak*, *néjzék* még Udvarhely m. Olasztelek, Ethn. VI, 106, *magyarája* uo. 107, *hujz*, *néjz riám*, *ne bagga-dojz*, 'ülve, álmosan a fejjel elé-elé dűlni', Brassó m. Hétfalu, Bácsfalu, Nyr. VI, 231, *hujza*, *hojza* uo. SSzNy. 16, *űjzéték* Brassó m. Pürkerecz, MNGy. X, 180, *hojza* Csík m. Nyr. VIII, 183, *vejszen*, *hujzon*, *hojzak* Gyergyói nyj. Nyr. XXXIV, 193 *hojza*, *hujza* uo. SSzNy. 16, *hojz*, *hojza ide* uo. NyK. XXXIX, 413, *hujza* Csík-Gyergyó NyK. XXXIX, 416, *ne néjzen* Csík m. Szentmiklós és Tekerőpatak között, Nyr. XXXIV, 327, *hujzalak* Csík m. Gyergyószentmiklós, Nyr. VIII, 229, *hojza* uo. 231, *veszejsze* uo. 233, *irtojzál*, uo. Nyr. X, 42, *vigvájz* uo. 43, *felakajszanak* uo. 46, *hordojza* uo. 47, *sírajson*, *hullajson* Csíkszentkirály Nyr. VIII, 240, *hujzad* uo. Nyr. XII, 384, *vigvájz*, *ne figurájz* uo. 432, *hojza*, *néjzed*, *hújza*, *űjzed*, *pu-fajsza* Csíkszentdomokos, NyF. IX, 24, *öröjze* Havasalja, SSzNy. 29, *erejszön* SSzNy. 30, *hojza* uo. 31. Egyéb székely adatok: *ne kárhojzatok* 'ne dévajkodjatok' Nyr. XXV, 96, *erejszenek* Nyr. XX, 571, *erejsze* Nyr. XX, 572, *vigvájz*, *ne hibájz* Nyr. XXVII, 42, *hujza*, *néjze*, *ájsa* BalMNy. 22.

11. Felszólító módú igealakoknak

a -sza, -sze (~szē, -szí~szag, -szeg) szócskával való erősítése.

E nyomósító szócska használata különösen a székely nyelvjárásokra jellemző, de a *hoz* és *ad* (*hoci, aci*) igékkel kapcsolatban előfordul majdnem az egész nyelvterületen, *-szí* alakjában különösen a palóc vidékeken használatos. Jelentése körülbelül ugyanaz, mint a *csak* szócskéé. A székelyeknél annyira el van terjedve, hogy néha kétszer is kiteszik egymásután. Vö. pl. *hoczcza sza*, Nyr. IV, 189. E nyomósító szócska sokszor megrövidítheti azon ige tövét, amelyhez hozzájárul. Vö. *aci, hoci, hiczczi ki* 'hívd ki'. A *-szag, -szeg* (~szég) ritkábban használatos nyomósító szócska.

A *-sza, -szē* alakok közül eredetibb a *-szē* s ebből illeszkedéssel keletkezett a *-sza*. A palóc vidékeken elterjedt *-szí* változat az eredeti *-szē*-ből fejlődött. (Melich: MNy. IX, 12). Ilyen nyomósító szócskákkal ellátott alakok a következők:

a) *-szē*: *aczēdē* Vas m. Őrség, Nyr. IV, 521, *acczē* (Somogy m. Ujmajor, Nyr. VIII, 140.

b) *-szí*: *hocci* Sopron m. Rőjtök, Nyr. III, 465, *eccide* 'add ide' Zala m. Sümegvidéke, NSNyj. 17, *aci* Zalavidék, NyF. XLVIII, 16, *evesszi* 'elvessz' Göcsej, Páka Ethn. XIII, 219, *acide, hocide* Mátyusföld, Nyr. XX, 172, *accide* Veszprém m. Csetény, Nyr. XV, 42, *hoccide* Veszprém m. Várpalota, Nyr. XXI, 477, *accide* Somogy m. Csurgó, Nyr. XXI, 47, *aci* Hont m. Ipolyság Nyr. XXVI, 382, *hoci* uo. 383, *hoczi* Hont m. Helemba Nyr. VII, 93, *haczi* ~ *hoci* Hont m. Nyr. V, 426, *aczi* ~ *aczide, hoczi* ~ *hoczi* Esztergom, Nyr. IX, 543, *acczi* Nógrád m. Somosujfalu, Ethn. XVI, 106, *hiczczi ki* 'hívd ki', uo. 104, *hoczi* ~ *hoci* Nógrád m. Tolmács, Nyr. XVI, 46, *vigyeé* ~ *magok közé* 'vigyék maguk közé' Nógrád m. Somosujfalu, Ethn. XVI, 105, *megájjszi* Heves m. Pétervásár Nyr. XIX, 240, *hallgassékszi* Heves m. Eger vidéke Nyr. XXX, 47, *nész* ~ *nézd* Heves m. Eger Nyr. XV, 229, *nězze* *szi* Palóc nyj. Nyr. XXII, 79, *accide* Heves m. NyF. XVI, 6, *hozza* *szi* ~ *ide* Palóc nyj. Nyr. XXII, 79, *accide* Gömör m. Rimaszombat, *bolondul* ~ *jeékszi* Gömör m. Pádár, Nyr. VII, 132, *gyűjjeékszi* uo. Nyr. XXXIII, 45, *megájjeékszi* Gömör m. Nyr. XII, 91, *acide* ~ *aci, hocide* ~ *hoci* Pest m. Vác, NyF. X, 32, *hoccide* Pest m. Kecskemét, Nyr. IX, 361, *hoci* Pest m. Kiskunfélegyháza, DKkf. 14, *acczi* Pest m. Kiskunmajsa, Nyr. II, 429, *aczide* Pest m. Kiskunhalas, Nyr. XV, 118, *acide, hocide* Bács-Bodrog m. Csantavér, N. és Ny. I, 117, *hoczi* Bács-Bodrog m. Nyr. XVI, 144, Bácsadorján, MNy. IX, 187, Bajmok, Nyr. VIII, 279, *accide* ~ *aci, hoccide* ~ *hoci* Csanád m. Apátfalva, MNy. V, 208, TANyj. 21, 38, *hoczi* ~ *ne* Csongrád m. Szeged vidéke, Nyr. V, 123, *accide* Jász-Nagy-Kún-Szolnok m. Jászberény, CsJb. 15, *aci*

Jászság, Nyr. XXIX, 47, *hoczzi~hoczide* Jász-Nagy-Kún-Szolnok m. Kisújszállás, MNy. XIV, 211, *addsi~acci*, *hoci* Hajdú m. NyF. LVI, 15, *acci csak* Debrecen, Nyr. VII, 90, *hoczide~hacczide* Szaboles m. Kisvárdá-Bezdéd, MNy. II, 281, *hoci* Bihar m. Szalonta, Nyr. XLII, 297, *acczide* Hunyad m. Déva, Ethn. XV, 471, *hoczide~hoczzi* Kolozs m. Kolozsvár, MNy. XIII, 311, *acide* Bereg m. Beregszász, TBNyj. 22, *accide*, *hoci~hocide* Torda-Aranyos m. Torda, NyF. XXXII, 30, *hoczide* Udvarhely m. BUNyj. 56, *hocide* Brassó m. Apáca, Nyr. XXXIV, 49, Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva, Nyr. XVIII, 528, *hocide~hoci* Háromszék m. Nagybazson, Nyr. XLV, 111.

c) *-sza, -sze* : *ace* Vas m. MNy. X, 138, Répceszentgyörgy, Nyr. XVIII, 480, *hocce* Vas m. Nyr. II, 84, *accza* Vas m. Órisziget, Nyr. XIV, 518, *megásze* Zala m. Hetés, Nyr. I, 423, *ecejde~acajda* Zala m. Sümegvidéke, NSNyj. 17, *acce~acejde* Zalavidék, NyF. XLVIII, 16, *ecce* Zala m. Bókaháza, Nyr. XLIV, 382 *adsza ide*, *hozdsza ide* Mátyusföld, Nyr. XX, 172, *hoccajda* Veszprém m. Várpalota, Nyr. XXI, 477, *acce*, *hoco~hoces* Somogy m. Csurgó vidék, BarCsNyj. 17, *adsza* Somogy m. Hetes, MNGy. VI, 144, *adsze* uo. 339, *acze* Fehér m. Nyr. X, 185, *accza* Pest m. Kiskúnhalas, Nyr. XV, 118, *acca* Pest m. Rékas, Nyr. XVIII, 48, *accza* Gömör m. Rimaszombat, Nyr. VI, 430, *acca* Heves m. NyF. XVI, 24, *accá má* Palóc nyj. Nyr. XXIII, 95, *accza*, *hocza~hoczza* Csanád m. Apátfalva, MNy. V, 208, *addsza~adsza*, *hocca* Hajdú m. NyF. LVI, 15, *aca*, *hocca* Torda-Aranyos m. Torda, NyF. XXXII, 30, *haca* Alsó-Fehér m. Nyr. XXV, 349, *csákalsza ingemet* uo. *moncca* Abauj-Torna m. Szepsi, Nyr. III, 561, *hallámsza* Udvarhely m. Bibarcfalva, Nyr. XXXV, 46, *mutassa sza* Udvarhely m. Olasztelek, Ethn. VI, 107, *addsza* Brassó m. Apáca, Nyr. XXXIV, 49, *ájonsza* Brassó m. Bácsfalu, Nyr. VI, 231, *hoccasza* Brassó m. Hétfalu, Nyr. XXII, 48, *hocasza* Brassó m. Apáca, Nyr. XXXIV, 49, *nézdse* Brassó m. Tatrang, MNGy. X, 258, *veddsze* Brassó m. Apáca, Nyr. XXXIV, 49, *adsza* Csík m. Csíkszentkirály Nyr. IX, 430, *fogjasza* Csík m. Csíkszentdomokos, Nyr. XXXII, 277, *lássuksza* uo. *neszesze* uo. *néjedsze* uo. *adsza* Háromszék m. NyK. III, 7, *adgyasza* uo. 17, *csókojjsza meg* Háromszék m. MNGy. XII, 438, *fogsza* uo. 440, *halljuksza* Háromszék m. NyK. III, 15, *hoca* Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva, Nyr. XVIII, 528, *nézzesze* Háromszék m. NyK. III, 15, *adszasza* Székely nyj. Nyr. VIII, 515, *emeldsze fél* uaz Nyr. IV, 189, *gondoljátoksze* uaz MNy. IX, 12, *hoczza* uaz Nyr. I, 324, *hozdsza* uaz Nyr. IV, 189, *hoczcasza* uaz, uo. *lassatoksze* (így!) uaz MNy. IX, 12, *lámsza* uaz Nyr. IV, 189, *viddsze fél* uaz, uo. *jőjjönsze*, *lássuksza*, *nézzesze* Keleti székely nyj. Nyr. XXXIII, 514.

d) *-szag, -szeg (~szég)*: *hoczég a kezedet* Torda-Aranyos m. Sinfalva, Ethn. XI, 277, *adszag* Háromszék m. NyK. III, 7, *jőjjszeg~jövelszeg* uo.

12. Felszólító módú igealakoknak a *kend* szóval való erősítése.

Az ikes és iktelen igeragozási rendszernek az utóbbi évszázadok folyamán történt egymásrahatásának egyik következménye az, hogy az iktelen igéknek a felszólító mód alanyi ragozása egyes harmadik személyű alakját sokfelé ikesen használják. Pl. a köznyelvi *szóljon, adjon, üljön* helyett *szóljék, adjék, üljék*. Vannak azonban egyes vidékek, ahol ez csak a megtisztelő *kend* (>*ked~ken~ke*) szóval kapcsolatban szokásos. Pl. *égyik ke, gyűjlik ke, igyék kend, mönnyék ké, maradhasséken* stb. Ez a jelenség a Duna-Tisza közén van leginkább elterjedve. A következő vidékekről vannak ilyen adataim: Pest m.-ben: Cegléd (TCNyj. 7), Nagykőrös (NyF. LVII, 23), Kiskúfélegyháza (DKkf. 21) Halas (Nyr. XX, 92), Csongrád m.-ben: Szeged (Nyr. XXXII, 290), Szeged vidéke (Nyr. II, 463, Nyr. IV, 33, Ethn. XL, 191), Szentes (N. és Ny. III, 261, Nyr. VI, 152). Bács-Bodrog m.-ben: Adavidék (NyF. XXXVII, 15), Csantavér (N. és Ny. I, 116, II, 60), Bácsadorján (MNY. IX, 185). Jász-Nagy-Kún-Szolnok m.-ben: Jászberény (CsJb. 48), Alföld (Nyr. II, 514.)

Az *-ék, -ik* személyrag *k*-ja el is maradhat. Ez rendesen akkor szokott bekövetkezni, mikor az *-ék, -ik*-re vegződő szó után a *kend*, tehát *-k*-val kezdődő szó következik s így az akusztikai hatás lényegesen nem változik. Ilyen alakok: *levest egyi* Vas m. Őrség, Nyr. VI, 187, *gyícsiértessé jaz Úr Jiezus* Nyitra m. Egerszeg, Nyr. XXIX, 141, *hozzí ké, gyűjji ké, tegyi ké, gyunnyi ké* még Hont m. Ipolyszalka, RINyj. 24, *várji ké, menji ké, adji ké, sihessi ké, gyűji ké* Hont m. Kovár vidéke, Nyr. XVII, 43, *járji ké, üssi ké* uo. 96, *étsi ké* uo. 425. *lakjeé veletek* Nógrád m. Somosújfalva, Ethn. XVI, 105, *legyeé, jakin... feerjéé 'férjen'* uo. 107, *indollyeé më* uo. 110, *egyeé ked* is Palóc nyj. Ethn. II, 105, *ájé ké fő, újé ké lő, igyé ké* Pest m. Nagykőrös, NyF. LVII, 17, *hozzí kend, keressí kend, ugorji kend, aggyí kend* Csanád m. Apátfalva, TANYj. 36, *gyűjé kend* Torontál m. Magyarszentmárton, Ethn. XXIII, 43, *halli kie* Tolna m. Szegszárd, Nyr. XXIX, 189.

Egy ilyen *hozzí kend* és a *hoozon* alak vegyüléséből magyarázza Takáts a Csanádapátfalván található *hoozin kend~hoozin kend, keressin kend~keressin kend, ugorjin kend~ugorjin kend, aggyin kend~aggyin kend*-féle alakok keletkezését (TANYj. 35—36.)

Érdekes sajáttságot észlelhetünk a mohácsi nyelvjárásban. Itt a *ké* szócska ugyanis nem az egyes szám harmadik személyhez, hanem a többes első személyhez járul. Pl. ehelyett: *adjon ké egy kis vizet : adjunk ké egy kis vizet* s így: *hozzunk ké egy darab deszkát, ögvünk ké, igvünk ké, gverünk ké, vágjunk ké egy ágot* (Nyr. XXVII, 113.)

Itt említem meg a Heves m.-i Bátorból való *gyereék* (Nyr. VIII, 88) adatot, amely valószínűleg a *gyere* és *jőjjék* alakokból vonódhatott össze.

Rendesen a *kend*-del vagy a többes számú *keték*-kel kapcsolatban rövidült meg gyakori használata miatt a *jön* ige *jőj-jön, jőjjék* felszólító módú alakja. Az erre vonatkozó adatok: *gyün ke* Vas m. Őrség, Nyr. XIII, 383, *gyön kjé bé* uo. Nyr. XLVII, 79, *gyün ké* Somogy m. Csurgóvidék, BarCsNyj. 17, *gyükketék* Pest m. Kiskunfélegyháza, DKkf. 21, *gyükké* Bács m. uo. 14, *gyükké* Bács m. NyF. XXXVII, 15, *gyükké* Bács m. Bajmok, Nyr. XXXIV, 217, *gyükké, gyükketék* Bács m. Csantavér, N. és Ny. I, 117, *gyüketék* Jász-Nagy-Kun-Szolnok m. Jászberény, CsJb. 56, *gyükké, gyükketék* uo. 48, *gyü kend* Solnok, Nyr. XXXII, 459, *gyün kend ~ gyün kend ~ gyü kend ~ gyükkend*, a többesben *gyün kenték ~ gyün kenték ~ gyü kenték ~ gyükkenték* Csanád m. Apátfalva, TANYj. 35, *gyék vissza* Csongrád m. Szeged, Nyr. XLVI, 66, *gyékkend* uo. Nyr. II, 85, *gyéken lē*, Torontál m. Magyarszentmárton, Ethn. XXIII, 43, *gyék kend* Alföld, Nyr. II, 513, *jön é kied* Székely nyj. Nyr. V, 221.

13. Gyakran használt igealakoknak megrövidülése.

Gyakran használt igék felszólító alakjai sok esetben megrövidültek a nép nyelvében. Így (az imént ismertetett *jőjjön ~ jőjjék*-féléken kívül):

add ide: aide Hont m. Ipolyszalka, RINyj. 4, 14, 27, *adi* Nógrád m. Nyr. IV, 142, *aide* Pest m. Vác NyF. X, 11, *adde* Pest m. Nagykőrös, Nyr. VI, 423, *adde* Pest m. Kiskunfélegyháza, DKkf. 14, *adde ~ adi* Bács-Bodrog m. Csantavér, N. és Ny. I, 7, *aide, aoda* Jász-Nagy-Kun-Szolnok m. Jászberény, CsJb. 16, *adde* Torontál m. Torontálvásárhely, MNy. VI, 331.

áldjon: Isten á Tolna m. Dunaszentgyörgy Ethnogr. XXXVIII, 265.

bújjon: bon Bács-Bodrog m. Csantavér, N. és Ny. I, 117, *ördög bom beléd* Jász-Nagy-Kun-Szolnok m. Jászberény, CsJb. 80.

bujjék: ördög bujg bele Vas m. Felső-Örvidék, NyF. IX, 14, *bujk* Vas m. Őrség, Nyr. IV, 380, Kemenesalja, NyF. XXXIII, 244, MNy. XVIII, 66, Nyr. XXXIII, 15, Göcsej Nyr.

II, 86, Győr m. Szemere, Nyr. XXX, 490, *ördög bukk a szádba* Somogy m. Nemes-Déd, Nyr. VI, 334, *ördög bujk beléd* Bács-Bodrog m. Felsőbácska, Nyr. XII, 263.

dicsértessék : csék a Jézus Heves m. NyF. XVI, 39.

gyere ide : gyejde Zalavidék, NyF. XLVIII, 16, Somogy m. Szőke-Dencs, Nyr. III, 275.

gyere : gyé Sümegvidéki nyj. NSNyj. 5, Veszprém, Nyr. II, 513.

hagyd : hadd ném Sopron m. MNy. XII, 44, *hallám* Vas m. Német-Gencs, Nyr. XXVI, 94, *hallá* Vas m. Répceszentgyörgy, Nyr. XVIII, 526 *hannássik* 'hadd lássam' uo. *hallám* Veszprém járás, KNyjsz. 14, Bakonyalji nyj. NyF. XXXIV, 122, Balatonfelvidék NyF. XL, 22, *hanném, hallám* Somogy m. Csurgó vidéke, BarCsNyj. 17, *hallám* Hont m. Ipolyszalka, RINyj. 14, *hallám, hanném* Heves m. NyF. XVI, 39, *hallám*, Pest m. Cegléd, TCNyj. 12, *hallám* Pest m. Nagykőrös, NyF. LVII, 17, *hanném, hallám* Jász-Nagy-Kún-Szolnok m. Jászberény, CsJb. 51, Bács-Bodrog m. Csantavér, N. és Ny. I, 117, *hallám* Csongrád m. Szeged, Ethn. XXXVIII, 267, *hanním* Hajdú m. NyF. LVI, 13, *hallám* Maros-Torda m. Szováta, MNGy. VII, 404, Udvarhely m. NyK. XXXIX, 388, *hallámsza* Udvarhely m. Bibarcfalva, Nyr. XXXV, 46.

hallgass : ha~hallga Csanád m. Apátfalva, TANyj. 21, *hága* (akkor mondják, ha valami zajt hallanak), Bihar m. Tárkány, MNy. X, 458.

hallgasd : hallga csak Szabolcs m. Bököny, Nyr. XXXVII, 19, *hálga* Bereg m. Beregszász, TBNyj. 22.

hallgassunk : halga Jász-Nagy-Kún-Szolnok m. Kisújszállás, MNy. XIV, 213.

lássam : hallám Vas m. Német-Gencs, Nyr. XXVI, 94, *hallá, hannássik* Vas m. Répceszentgyörgy, Nyr. XVIII, 526, *hadd lám* Zala m. Göcsej, VDNyj. 40, *hallám* Veszprémjáras, KNyjsz. 14, Bakonyalji nyj. NyF. XXXIV, 122, Balatonfelvidék, NyF. XL, 22, Somogy m. Csurgó vidéke, BarCsNyj. 17, Tolna m. Felső-Ireg, Nyr. XLVI, 130, Heves m. NyF. XVI, 39, Pest m. Vác, NyF. X, 32, Pest m. Cegléd, TCNyj. 12, Pest m. Nagykőrös, NyF. LVII, 17, Jász-Nagy-Kún-Szolnok m. Jászberény, CsJb. 51, Bács-Bodrog m. Csantavér, N. és Ny. I, 117, Csongrád m. Szeged, Ethn. XXXVIII, 267, Maros-Torda m. Szováta, MNGy. VII, 404, Udvarhely m. NyK. XXXIX, 388, Háromszék m. Nagybacon, Nyr. XLV, 111, *hallámsza* Udvarhely m. Bibarcfalva, Nyr. XXXV, 46. *lám* Háromszék m. Kézdivásárhely, Nyr. IX, 424, Csángó nyj. Nyr. XXXI, 84.

nézzem : hadd ném Sopron m. MNy. XII, 44, *hanném* Somogy m. Csurgó vidéke, Bar CsNyj. 17, *hadd ním* Baranya m. Ormányság Nyr. XXV, 142, Heves m. NyF. XVI, 39, Pest m. Cegléd, TCNyj. 12, Bács-Bodrog m. Csantavér, N. és Ny. I, 117, Jász-Nagy-Kún-Szolnok m. Jászberény, CsJb. 51,

hanním Hajdú m. NyF. LVI, 13, *hadd ním* Hajdú m. Debrecen, NyF. XXVI, 14, *had ním* Szatmár m. Szatmárnémeti, Nyr. XV, 335, *ním* Bereg m. Beregszász, TBNyj. 22.

nézzük ám : nézkám Háromszék m. Kézdivásárhely, Nyr. IX, 424.

ügy segítsen : Kirisztus uccse Sopron m. Nagy-Lózs, Nyr. XXXIII, 420, *Jézus uccse, szentuccsa* Győr m. Szigetköz, NyF. XXXVIII, 46, *istók ucsa* Vas m. Felsőőr, NyF. IX, 13, Felsőőr, NyF. IX, 13, Felsőőrvidék, Nyr. XXXII, 178, *istenuccse* Zala m. Kis-Sziget és Csömödér, Nyr. XXXIII, 243, *teremtuccsa* Veszprém m. Nyr. V, 523, *istenuccse* Veszprém Nyr. VI, 528, *Isten uccsē* Somogy m. Csököly NCsNyj. 13, *engem úgy se* Baranya m. Ormányság, VDNyj. 40, *isten uccsa* Pest m. Kecskemét, Nyr. IX, 361, *istenüccse* Hajdú m. NyF. LVI, 13, *uccsigen* Maros-Torda m. Kibéd, Nyr. XXX, 606, Kis-Küküllő m. MNy. XI, 238, Kis-Küküllő m. Pócsfalva, Nyr. XXXII, 404, *Krisztus üccsegén* Udvarhely m. Olasztelek, Ethn. VI, 107, *isten uccsegén* Csík m. Csíkszentkirály, Nyr. IX, 237, *Isten uccsēgēn* Háromszék m. Nyr. V, 30. (A *né* és *muti*-ról l. föntebb 10. l.)

A gyermek-, helyesebben dajka-nyelvben szintén sok ezekhez hasonló felszólító alakot találunk, melyeknek lehetetlen etimológiai értéket tulajdonítanunk. Ilyenek: *áli baba* 'állj baba' *csücsüba* 'feküdj le' *penci le* 'feküdj le' *csücsüle~csüccs le* 'ülj le' *hájsiba~hájuba* 'feküdj le' *tánci-tánci* 'táncolj' *gyegye* 'gyere' Somogy m. Ádánd, Nyr. III, 475, *csücs le* 'ülj le' Pest m. Cegléd, TCNyj. 23, *csücsü* 'ülj' *pápá* 'egyél' *tütü* 'igyál' *belbel* 'aludj' Bács-Bodrog m. Bácsfalu, Nyr. III, 137, *nē pepe* 'ne beszélj' Csongrád m. Szeged vidéke, Nyr. II, 369, *csőcsa meg, ne pizska, hálga, gugg le, dugu bele, ne ugu, tánci-tánci, tapi-tapi, tapsi-tapsi, sánti-sánti, kódu-kódu, csücsübe-csücsübe* Szamosháti nyj. MNyj. XXV, 128, *ne ugu~ne ugi* Debrecen NyF. XXVI, 14, *nannagy* 'állj fel' Csík m. Nyr. IX, 43.

14. Felszólító módú igealakok kerülése.

Mivel a két msh.-ra végződő ikes igék felszólító módjának a képzésekor msh. torlódás állna be, azért az ilyenek használatát úgy a köz-, mint a népnyelv kerüli. A köznyelv úgy segít magán, hogy vagy egy ejtéskönyvitő mgh.-t ejt (pl. a *bomlik* szabályos *bomljon* felszólítója helyett *bomoljon-t*), vagy körülírja az illető fogalmat, rokon értelmű szót vagy szerkezetet használ (pl. a *fénylik* szabályos *fényljēn* felszólítója helyett *fényeskēdjēn, ragvogjon, fényt vessēn* stb.-t). A népnyelv rendszeren úgy kerüli el az ilyen alakok használatát, hogy valami-

ilyen képzővel toldja meg az illető ige alapalakját s ebből az alakból képezi a felszólító módot (pl. a *sínlík* ige szabályos *sínljēn* alakja helyett *síneljēn*.) Ez a képző legtöbbször az -od, -öd. Pl. *sikloggyon*, *fényleggven*. Ez a képzővel megtoldott alak azonban csak a felszólító módban használatos, mert *siklodik*, *fényledik* igéket sehol sem találunk. (Zolnai: EPh. K. XV, 1051.) Ilyen alakok, melyeknek felszólító módú alakjai egy továbbképzett alakból vannak képezve, a nép nyelvében a következők:

bomlik : *bomloggyon* Szatmár m. Nagybánya, EPh. K. XV, 1051.

botlik : *botlódj*, *botlódjon* Somogy és Veszprém m. TMNy. 251.

csuklik : *csuklódjál* Somogy m. TMNy. 251, *csukloggyon* Fehér m. Gárdony, EPh. K. XV, 1051.

fénjlik : *fényleggven* Szatmár m. Nagybánya, EPh. K. XV, 1051.

hallatszik : *hallatszódjék* Szatmár és Szilágy m. Nyr. XLIII, 417, Udvarhely m. Nyr. XXXII, 518.

ismerszik : *ismerszedjék* Háromszék m. Nyr. XLIII, 418.

játszik : *játszodjál* Somogy m. TMNy. 251, *jáccoggy* Udvarhely m. Nyr. XXV, 174.

látszik : *látszódjék* Szatmár és Szilágy m. Nyr. XLIII, 417, Udvarhely m. Nyr. XXXII, 518.

lűkik 'lők' : *lűkkögg* Csongrád m. Csongrád, Nyr. IX, 374.

siklik : *sikloggyon* Szatmár m. Nagybánya, EPh. K. XV. 1051.

sínlík : *sínelje* Somogy m. TMNy. 251.

termik : *termeggyik* Moldva, Szabófalva, Nyr. XXX, 230.

tetszik : *tetszedjék* Szatmár és Szilágy m. Nagybánya, EPh. K. XV, 1051.

ugrik : *ugragy fē* Bihar m. Tárkány, Ethn. XXXIII, 82.

Képzőtlen *fénjven* adatom egyetlenegy van a gömörmegyei Jólésről (Nyr. VIII, 563.) A régi nyelvben általánosan használatosak voltak az ilyen *fénjven*-féle alakok. Erre nézve egész sereg adatot idéz Simonyi (Nyr. XLIII, 416.)

15. Felszólító módú igealakoknak jelentő módú használata.

Az igék egyes kategóriáinak némely tárgyas ragozású felszólító alakjai a magyar nyelvterület legnagyobb részének nyelvjárásaiban e funkciójukon kívül még jelentő módú funkcióban is használatosak. E jelenség okát már megmagyarázta Horger (MIT. 245–252. §), egyes fokozatainak elterjedtségéről pedig a következőket állapíthatjuk meg.

a) A mélyhangú *t* végű igéknek *lássá* 'er soll ihn sehen'

és 'er sieht ihn' és így: *lássuk, lássátok, lássák*-féle kettős jelentésű alakjai úgy látszik az egész magyar nyelvterületen szokásosak. Gyűjtésemben a következő megyékből (vagy vidékekről) vannak adatok: Pozsony m. 4, Vas m. 2, Zala m. 4, Komárom m. 3, Veszprém m. 12, Somogy m. 8, Fehér m. 4, Baranya m. 3, Pest m. 15, Alföld 4, Bács-Bodrog m. 8, Borsod m. 2, Palóc nyj. 3, Heves m. 5, Jász-Nagy-Kún-Szolnok m. 10, Torontál m. 1, Bereg m. 1, Kolozs m. 2, Alsó-Fehér m. 1, Szeben m. 4, Maros-Torda m. 7, Kis-Küküllő m. 1, Udvarhely m. 21, Székely nyj. 16, Csík m. 9, Háromszék m. 10, Moldvai csángók 8.

b) A magashangú *t* végű igéknek *kössük* 'wir sollen ihn binden' és 'wir binden ihn'-féle kettős jelentésű alakjai úgy látszik már ritkábbak. Gyűjtésemben van ilyen adat: Veszprém m. 1, Somogy m. 3, Pest m. 2, Bács-Bodrog m. 1, Jász-Nagy-Kún-Szolnok m. 1, Abauj-Torna m. 1, Bereg m. 1, Szeben m. 2, Kis-Küküllő m. 1, Udvarhely m. 4, Csík m. 2, Székely nyj. 5, Moldvai csángók 1.

c) Az sz-szel bővülő *v* tövű igéknek *igya* 'er soll trinken' és 'er trinkt es', *igyük, igvátok, igvák* és *ëgyük* 'wir sollen es essen' és 'wir essen es'-féle kettős jelentésű alakjairól a következő adataim vannak: Somogy m. Csurgó vidéke BarCsNyj. 6, Heves m. Besenyei MNy. IX, 3, Csanád m. Apátfalva TANYj. 38, Szeben m. Szakadát MNy. VI, 310, Udvarhely m. Halmagy NyK. XXXI, 391.

d) Az *ít* képzős igéknek *taníjja* 'er soll ihn lehren' és 'er lehrt ihn', *taníjjuk, taníjjátok, taníjják* és *épijük* 'wir sollen es bauen' és 'wir bauen es'-féle kettős jelentésű alakjaira: Veszprém m. Pápadék NyF. XVII, 17, Pest m. Vác NyF. X, 43, Egerben (Zolnai: Nyr. XVIII, 24) a felszólító módban a *taníjjuk*, a jelentő módban a *tanácsuk*-féle alakok használatosak. (L. erről Horger: MIT. 248. §.)

e) A *kérje* 'er soll ihn bitten' és 'er bittet ihn', *kérjék* 'sie sollen ihn bitten' és 'sie bitten ihn'-féle kettős jelentésű alakokra: Göcsej, Nyr. XIV, 214, Szlavónia, Nyr. V, 64, Baranya-Ózd, Nyr. XXVII, 209, Mohács, MIT. 249. e) §.

f.) A *szereti*~*szeresse* és az *öszü*~*ögve*-féle igealakoknak *szerettve* 'er soll es lieben' és 'er liebt es', *össze* 'er soll es essen' és 'er isst es'-féle alakváltozataira: Szlavónia, Nyr. V, 64, Baranya-Ózd, Nyr. XXVII, 209, Mohács, MNy. XIV, 85, Pest m. Halas, MNP. 34, Alsó-Fehér m. Vajasd, Nyr. XXV, 349, Alsó-Fehér m. Szent-Benedek, Nyr. XXV, 349, Udvarhely m. Szent-Demeter MNGy. VII, 222.

g) Alanyi ragozású felszólító módú alakok is állhatnak jelentő mód értékben. Tehát pl. *ögyünk* egyaránt jelenti, hogy 'wir sollen essen' és 'wir essen es' a következő vidékeken: Zala m. Nagykanizsa, NyF. XLVIII, 35, Göcsej, Nyr. XXV, 231, Somogy m. Csökly, MNGy. VI, 304, NCsNyj. 30, So-

mogy m. Visonta Ethn. II, 294, Somogy m. Csurgóvidék Bar-CsNyj. 28, Alsó-Dráva vidéke MIT. 141, Baranya m. Szabolcs Nyr. XXIX, 431, Eszék vidéke Nyr. VIII, 44, Nógrád m. Mihály-Gerge Ethn. XXI, 239, Jász-Nagy-Kun-Szolnok m. Jászberény CsJb 50, Abauj-Torna m. NyF. XIII, 40, Bereg m. Beregszász TBNyj. 25, Udvarhely m. Halmágy XXXI, 391, Brassó vidéke MIT. 141.

h) Állhat alanyi ragozású fölszólító mód tárgyias ragozású helyett, pl. *hajcsunk ki a luhat* 'hajtsuk ki a lovat'. Ezt a jelenséget a következő vidékeken észlelhetjük: Győr m. Szigetköz NyF. XXXVIII, 24, Baranya m. Nyr. XIV, 142, Baranya m. Bélye Nyr. XVI, 276, Baranya-Ózd Nyr. XXVII, 334, Dráva-mellék, Kopács Nyr. XVI, 284, 331, 474, Verőce m. Eszék vidéke Nyr. VIII, 227, 373.

XB 17113

TARTALOM

Bevezetés.	3
1. A <i>várj, kérj</i> típusú igealak.	6
2. A <i>várd, kérd</i> típusú igealak.	10
3. A <i>várad, kérjed</i> típusú igealak.	11
4. A <i>t</i> végű igék felszólító módú alakjai.	11
5. Az <i>l</i> végű igék felszólító módú alakjai.	16
6. A <i>kaptam, dobgyam</i> típus.	18
7. A <i>gyere</i> igealak.	18
8. A <i>jön</i> ige felszólító módú alakjai.	19
9. A <i>lesz</i> felszólító módú alakjai.	20
10. A <i>hujzon, ájson, erejsze</i> típus.	20
11. Felszólító módú igealakoknak a <i>-sza, -sze</i> szócskával való erősítése.	21
12. Felszólító módú igealakoknak a <i>kend</i> szóval való erősítése.	23
13. Gyakran használt felszólító igealakok megrövidülése.	24
14. Felszólító módú igealakok kerülése.	26
15. Felszólító módú igealakoknak jelentő módú használata.	27

TB 29673

13765

